

Katarzyna Geryn

"Początki dziejów parafii Raniżów i jej filii Spie (XIV-XIX w.)", L.J. Rosół, Raniżów 2012 : [recenzja]

Rocznik Kolbuszowski 13, 221-225

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

[Recenzja]: L. J. Rosół, *Początki dziejów parafii Ranizów i jej filii Spie (XIV-XIX w.)*, Ranizów 2012, ss. 144, [2] il., ISBN 978-83-60944-32-5

W ostatnim okresie zainteresowanie badaczy dziejami lokalnych wspólnot parafialnych stale wzrasta. Potwierdza to publikacja ks. L. J. Rosoła dotycząca historii parafii Ranizów i jej filii Spie. Dzieło jest wydaniem książkowym pracy magisterskiej napisanej w 1987 roku pod kierunkiem naukowym ks. prof. dra hab. J. Kracika na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie (od 2009 roku Uniwersytet Papieski Jana Pawła II).

Książkę, liczącą 144 strony, wydano na zlecenie Rady Sołeckiej w Ranizowie. Wsparcia finansowego udzielili: sołtys i Rada Sołecka w Ranizowie, wójt gminy Ranizów i wójt gminy Dzikowiec. Publikację zredagowali M. Piórek i L. J. Rosół. Zrecenzował ją J. Kracik, a do druku przygotował M. Piórek. Składem i drukiem zajął się Zakład Poligraficzny Z. Gajek z Mielca. Autor dedykował swoją pracę mamie Julii.

Podkarpacka wieś Ranizów została lokowana w XIV wieku na prawie niemieckim przez króla Kazimierza III Wielkiego i stanowiła własność monarszą. Po raz pierwszy wzmiankowano ją w dokumencie lokacyjnym wsi Doblowa (obecna Wola Ranizowska) z 1366 roku. Po I rozbiorze Polski w 1772 roku znalazła się pod panowaniem Austrii. W 1782 roku miejscowość otrzymała prawa miejskie z nadania cesarza Józefa II. Po I wojnie światowej wróciła do Polski. W 1919 roku utraciła status miasta. Obecnie jest siedzibą gminy w powiecie kolbuszowskim w województwie podkarpackim.

Parafia w Ranizowie została utworzona przed 1409 rokiem (jej dokument erekcyjny nie zachował się). Pierwotnie należała do archidiakonatu sandomierskiego w diecezji krakowskiej. W 1786 roku na krótko włączono

ją do nowo powstałej diecezji tarnowskiej. Pod koniec tego samego roku parafię wcielono do diecezji przemyskiej. Od 1992 roku znajduje się w granicach diecezji sandomierskiej. Współcześnie Raniżów jest siedzibą dekanatu, w którego skład wchodzi 11 parafii: Dzikowiec, Huta Komorowska, Komorów, Kopcie, Krzątka, Lipnica, Majdan Królewski, Raniżów, Spie, Wola Raniżowska oraz Wola Rusinowska.

Drewniany kościół parafialny w Raniżowie po raz pierwszy został wymieniony w XV wieku przez J. Długosza w *Liber beneficiorum*. Kolejną, drewnianą świątynię wybudowano tu w 1675 roku dzięki proboszczowi Sz. Woycieskiemu. W 1725 roku odrestaurowano ją za sprawą proboszcza K. Kaczerskiego. W 1742 roku jej konsekracji dokonał krakowski biskup pomocniczy M. Kunicki. Obecny, murowany kościół pod zachowanym do dziś wezwaniem Wniebowzięcia NMP wzniesiono w latach 1808-1815 z inicjatywy proboszcza Sz. Kolasińskiego. W 1859 roku konsekrował go biskup przemyski F. K. Wierzchlejski.

Ramy chronologiczne omawianego studium wyznacza okres od XIV wieku (wówczas trwała wzmożona kolonizacja Puszczy Sandomierskiej) do połowy XIX wieku (początkowy okres funkcjonowania parafii w granicach diecezji przemyskiej). Podjęta przez autora kwerenda naukowa powstała na podstawie materiałów źródłowych (m.in. akta wizytacji archidiaconatu sandomierskiego, dokumenty prawne, akta i inwentarze parafii czy sprawozdania z wizytacji dziekańskich) przechowywanych w Archiwum Kurii Metropolitarnej w Krakowie, Archiwum Diecezjalnym w Przemyśle (obecnie Archiwum Archidiecezjalne) oraz Archiwum Parafialnym w Raniżowie. Z powodu braku opracowań dziejów charakteryzowanej parafii jako pomoc posłużyły autorowi głównie opracowania dotyczące diecezji krakowskiej, przemyskiej i tarnowskiej (np. prace B. Kumora czy J. Kracika).

Książkę rozpoczyna *Wstęp*, w którym autor m.in. objaśnił cel badawczy i zakres czasowy dzieła, zaprezentował materiał źródłowy oraz zwięźle przedstawił problematykę poszczególnych części pracy. Publikacja składa się z pięciu rozdziałów, podzielonych na podrozdziały. Konstrukcja dysertacji precyzyjnie obrazuje podjętą w pracy tematykę z jednoczesnym wyszczególnieniem zagadnień najistotniejszych.

Pierwszy rozdział L. J. Rosół poświęcił kwestiom geograficznym i historycznym, warunkującym rozwój parafii raniżowskiej. W tej części autor poprzez przedstawienie tła powstania i rozkwitu charakteryzowanego okręgu kościelnego wprowadził czytelnika w całości kształt zagadnień. Omówił tu proces zasiedlania terytorium parafii na obszarze Puszczy Sandomierskiej od XIV do XIX wieku, ludność parafii i jej rozwój demo-

graficzny z uwzględnieniem wspólnot innowierczych oraz uwarunkowania gospodarcze Raniżowa i jego okolic.

W rozdziale drugim autor scharakteryzował raniżowski okręg parafialny od momentu jego zorganizowania do 1850 roku. Podjął tu kwestie związane z duszpasterzami posługującymi w parafii, życiem sakramentalnym wiernych oraz fundacjami kolejnych kościołów parafialnych. Podrozdział drugi poświęcił ośrodkowi duszpasterskiemu we wsi Spie (obecnie parafia pod wezwaniem św. Michała Archanioła w diecezji sandomierskiej), utworzonemu w 1773 roku przez biskupa krakowskiego K. I. Sołtyka, staraniem raniżowskiego proboszcza B. Łukasiewicza. Zaprezentował tu również zagadnienia związane z granicami parafii i jej administracyjną przynależnością do struktur kościelnych.

W kolejnym rozdziale L. J. Rosół ukazał materialne podstawy funkcjonowania parafii. W trzech podrozdziałach zanalizował kwestie pierwotnego uposażenia parafii, gruntów plebańskich oraz źródeł utrzymania probostwa i jego filii. W czwartym rozdziale przedmiotem zainteresowania stały się kolejne kościoły parafialne. Na podstawie dokumentów wizytacyjnych parafii autor opisał wygląd zewnętrzny i wyposażenie raniżowskich świątyń.

W ostatnim rozdziale publikacji autor nakreślił aktywność wiernych w życiu parafii. W czterech podrozdziałach zaprezentował działalność społeczną, dewocyjną, oświatową oraz charytatywną parafian. Omówił funkcjonowanie Bractwa Różańcowego (erygowane dekretem kardynała J. A. Lipskiego z 1739 roku), z prebendą ufundowaną przez miecznika chełmskiego K. Makowskiego oraz proboszcza K. Kaczerskiego. Uwzględnił również kwestię związaną z istniejącymi na terenie parafii instytucjami kościelnymi – szkołą oraz szpitalem dla ubogich (poświadczone na początku XVII wieku).

W *Zakończeniu* książki L. J. Rosół uzasadnił wybór okresu kończącego publikację. Zarysował tu także zmiany terytorialne parafii raniżowskiej w XX wieku, która od 1949 roku jest siedzibą dekanatu, wydzielonego z dekanatu głogowskiego. Na końcu podkreślił, że jego dzieło „nie wyczerpuje całości bogatej problematyki”, a jedynie zarysowuje historię parafii w Raniżowie.

Wartość książki wzbogaca załączony aneks. Pomocny w dalszych badaniach naukowych jest wykaz proboszczów posługujących w parafii w latach 1409-1989 oraz lista wikariuszy i administratorów pracujących w Raniżowie w latach 1604-1939 (z przerwami). Duże udogodnienie dla czytelnika stanowi zamieszczony spis 29 tabel z uwzględnieniem stron, na których można je odnaleźć. Zaletą pracy są też znajdujące się w niej

fragmenty dokumentów, spis zobrazowanych w tekście pism oraz fotografie (ze zbiorów autora). L. J. Rosół dołączył tu także aktualne informacje (zaczerpnięte ze stron internetowych poszczególnych diecezji) o parafiach: Raniżów, Spie, Dzikowiec (w dekanacie Raniżów w diecezji sandomierskiej) oraz Przewrotne (w dekanacie Głogów Małopolski w diecezji rzeszowskiej). Dalej zamieścił spis bibliograficzny (z zastosowanymi skrótami), na który składają się wykazy źródeł rękopiśmiennych i drukowanych oraz bibliografia pomocnicza i opracowania. Autor sporządził również listę książek traktujących o parafiach regionu kolbuszowskiego. Na końcu pracy opublikował zdjęcia związane z życiem parafii raniżowskiej.

Monografia L. J. Rosoła jest istotnym przedsięwzięciem naukowym. Autor podjął się w niej opracowania dziejów parafii w Raniżowie, która do 1987 roku nie była przedmiotem zainteresowania badaczy. Obecnie stanowi ona ważną pozycję dla intelektualistów zainteresowanych pogłębieniem problematyki tej podkarpackiej parafii oraz wiernych pragnących zapoznać się z przeszłością własnej wspólnoty. Trzeba jednak zaznaczyć, że książka nie wyczerpuje całości zagadnienia, stąd potrzeba dalszych i wnikliwych kwerend naukowych.

Charakteryzowana publikacja nie jest pozbawiona pewnych niedociągnięć. W tekście systematycznie pojawiają się błędy w zapisach odnoszących się do dat dziennych (np. 2.XII.1786 r. zamiast 2 XII 1786 r.) i liczby ludności (np. 6.129 wiernych zamiast 6129 wiernych). Brak jest też konsekwencji w rozpisywaniu miesięcy (cyfry lub słownie). Praca zawiera również błędy gramatyczne i interpunkcyjne.

Na niekorzyść książki wpływa też pewna niejednorodność zawartych w niej informacji. L. J. Rosół w rozdziale drugim (s. 48) zanotował, że obecny, murowany kościół ufundowano w latach 1808-1815, a w rozdziale czwartym (s. 93), że obiekt wybudowano w latach 1803-1815. Poza tym w książce autor podał, że na mocy dokumentu z 25 I 1773 roku nastąpiła erekcja kościoła filialnego w Spiach (s. 52-53), natomiast w dołączonej do pracy notce (s. 133-135) o obecnej parafii Spie (zaczerpniętej ze strony internetowej diecezji sandomierskiej) jest wzmianka o erygowaniu w tym czasie miejscowej parafii.

Recenzowana praca została napisana w 1987 roku, a wydano ją w 2012 roku. Pomiędzy tymi latami zaszło kilka istotnych zmian, których nie uwzględniono w publikacji. W zakończeniu drugiego rozdziału autor zanotował, że od 1786 roku parafia raniżowska należy do diecezji przemyskiej (s. 65). Jednak jest to informacja niepełna, gdyż po reorganizacji podziału administracyjnego Kościoła katolickiego w Polsce na mocy bulli *Totus Tuus Poloniae populus* papieża Jana Pawła II z 25 III 1992 roku, parafię

w Raniżowie włączono do diecezji sandomierskiej. Nasuwa się tu również konieczność uzupełnienia bibliografii o nowsze pozycje.

Abstrahując od wyżej wymienionych uwag, nie można nie docenić trudu autora włożonego w opracowanie nieznanych dziejów parafii raniżowskiej w wiekach XIV-XIX, co zaowocowało publikacją omawianej książki.